

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY.

SZERKESZTŐI LAKÁS:

Széchenyi-téren, a hidkaputól kimenet balra a 26. szám alatti ház emeletében.

Megjelen a lap hetenkint 3-szor a. m. kedden, esütörtökön és szombaton dében. Ára évenként 3 ft. o. é. Hirdetési ár: 5 hasábos sorért 1-ör 7 kr., 2-ör 6 kr., 3-ör 5 kr. o. é. s minden hirdetés után 30 kr. bélyegdíj. Előzetes s hirdetés a kiadó-hivatalnál kezelteik.

A „nyitlér” cikkek sora után 20 kr. előleg beküldése mellett a szerkesztőséghez czimzendők.

KIADÓ-HIVATAL:

Középtetza, STEIN J. könyvkereskedése.

Politikai szemle.

(S—s.) A diplomatiának sok gondot okoz Bismark gróf biaritzi-illetőleg párisi látogatása. A többi lapok közt az „Indep. belge” is tudni véli, hogy a porosz miniszterelnök Európa térképének változtatását illető terveket bór zsebében. Mondják, hogy ezek előmutatásával inkább csak kíváncsiságot keltett a párisi kormánykörökben, s az „Opinion Nationale” szerint, nem volt képes a császár részvétét vagy éppen csatlakozását megnyerni. E tartozkodás okát azon külpolitikában keresik, melyet a két német nagyhatalom követ az elbei hercegségekben s Frankfurtban.

Az augusztusburgi hercegnek aligha lesz maradása Holsteinban, holott alig pár éve azt lehetett hinni, hogy 1865, mint uralkodó herceget fogja látni a hercegségek területén. Az idők megváltoztak, de csakis egyedül Poroszország javára. E hatalom a gyöngye hercegségekkel szemben játsza a nagyhatalmat, s az egykor látszólag pártfogolt herceg elől katonai cordonnal zárja el Schleswiget. Bár némely oldalról tagadják, mégis valószínűnek látszik, hogy Augustenburg herceget Gablenz tábornagy is arra figyelmeztette, ne adjon okot tüntetésekre, különben kellemetlen rendszabályokhoz lenne kénytelen nyulni. De másfelől a frankfurti felépés a német nemzeti közvéleménynek oda vetett kesztyű, midőn ennek célja a nagy befolyású „National Verein” ülésének gátolása volt — mi nem sikerült — s csak kezdetét látszik képezni az egyetlen ellenintézendő további lépéseknek. Ez utra tulajdonképp ismét a porosz politika kényszeríti Auszriát, s így megfosztani igyekszik e nagyhatalmat az európai hatalmak ama rokonszenvétől, melyre bel vajadásai közben nagy mérvben leendő szükség.

Mig a politika eme rögös útján karöltve halad, színlag, a berlini és bécsi kormány, Bismark gróf III. Napoleonnak saját bekebelezési terveit ajánlhatja, s e fölött lehető szívélyes viszonyt igyekszik létrehozni a florenzi kabinettel. Holott az „Avenir National” éppen most figyelmezteti az olaszokat, hogy „Velence megkapadására anyagi győzelemre leendő szükség s ezért ne feledje, hogy egy európai congressus esetére is a csatákész hatalomnak szava nagy súlylyal bíránd.” És Bismark mégis ez udvarnál is bekopogtat, míg Németországgal szemben, minden ellenszenves lépésből kijuttatja közös birtoklásának az illető — de aligha óhajtott — részt.

A porosz politika irányja az, hogy Auszriát a német közvélemény előtt compromittálja, hogy a létük biztosításáról gondolkodó közép és kis hatalmak ne kereshessenek támaszt a bécsi udvarnál, az ismert terjeszkedési vágyak ellenében, a minthogy az osztrák-porosz szövetség fenállása mellett azt alig is tehetnék. Pedig Németország rokonszenve soha sem lehetett nagyobb becsű a bécsi kormányra nézve mint most, midőn Olasz- és Franciaország barátságában nem sokat bízhat; Anglia meg az emelkedő democratiával készült pactálni, s a fiékek mellett, a bajaiból mind inkább kibontakozó Észak-Amerikával lesz kénytelen számolni, ama politika felett, mely az unió látszólagos szorultsága közben Délen a meghasonlás magvait hintgette. Azután az osztrák birodalom rongált pénzügyi állapota s a Magyarországgal kibékülés műve aligha lehetővé teend a bécsi kormánynak, hogy a külpolitikában — ez idő szerint — tevékenyebb részt vehessen, különösen, ha az „Avenir National” által jelzett uton halad a magyar kérdésben is. E lap, ugyanis következőleg fogja fel Magyarországot nemzetközi állását: „Tudva levő dolog, hogy Magyarország nem tekinti magát a birodalom tartományának, hanem külön királyságnak, nem állván más összeköttetésben a német és szláv tartományokkal, mint hogy velők egy fejedelme van. Más szóval csak a personalis uniót ismeri el. Ugy, hogy ha a Habsburg uralkodóház kihalna, a magyarok azonnal függetlenek lennének, és szabadon választhatnák a fejedelmüket. Ezért nem akartak a magyarok részt venni a reichsrathban, mi által elismerték volna a közösséget a többi osztrák tartományokkal.”

Másrészt a bécsi kabinet nem akarta elfogadni a személyes unió e tanát s folyvást a realis unió elvét sürgette. Ma is azon van, hogy Magyarországot a maga nézetére térítse s az országgyűlést összehívása által akarja megnyerni a magyaroktól, hogy a központi parlamentbe képviselőket küldjenek. Ez annyi volna, mint azt kívánni tőlük, hogy mondjanak le minden történeti hagyományaikról. Foge sikerülni? nem mernők állítani. Ha az országgyűlésen a personalis unió pártívei győznek, Austria ugyan abba a zavarba jön, mint 1861-ben. Ha el-

lenben a realis unió elve győz, Magyarország egy egészen új utra tér: azzá lesz a mi soha nem volt, a birodalom egy tartománya.

Valjon, ily körülmények közt, miben található fel tehát a minden ároni porosz-osztrák szövetség kulcsa? Az északi hatalmak szövetségében 1853 óta még kevesebben hisznek, és mégis Poroszország jégtörőjét avagy talaborát képezni, nem látszik egyezőnek Austria nagyhatalmi állásával, tekintélyével.

Leleplezés titok nélkül.

(S.) Régi fogás, hogy ha valaki mást minden áron gyanuba akar keverni, beáll farkasnak, s a legtisztább igazság daczára ráfogja a bárányra, mikép a vizet, melyből ő inni akarna, ez zavarja meg. Mióta Aesopus e diplomatiái sakkvonást felfedezte, sokan felhasználták már, és így semmi új sincs benne.

Hogy a „Gazeta Tr.” e módszerhez folyamodik, az pusztá izlés dolga, melynek kielégítésében senki sem akarhatja megzavarni; de azt már mindenki megvárhatta volna, hogy a mit tesz, azt legalább ügyesebben tegye.

A nevezett lap ugyanis nagy garral hirdeti, hogy ő bizonyos tilos csin elkövetésén kapta rajta a magyar vezetőket, s abban a szerencsés helyzetben van, hogy nevezetes magyar titkokat képes felfedezni, melyeket szükség, „hogy az egész román nemzet tudjon.”

A „Gazeta”-nak — úgy látszik — alapra volt szüksége, melyre valami program-félét építhessen. Az alap ugyan szörnyű gyöngye ingovány, hisz a nagytekintetű balázsfalvi levelező maga mondja, hogy a Kolozsvártartott szeptember 20-kán gróf Bethlen János házában tartott értekezlet eredményét titok fedi, és a mit ő ír, azt csak itt-ott „leleplezett szavak” után írja, a felállított állítólagos magyar megállapodást mégis pontonként véli formulázhatni, s arra a kétségtelen igazság bélyegét igyekszik rányomni.

A „Gazeta” tisztelt levelezője nyilván elismeri, hogy sajátképp nem tudja mi folyt az említett értekezleten, s mégis egész bizonyossággal állítja, hogy ott a román nemzet ellen hoztattak sérelmes határozatok.

Pedig, miután az idei loversenyre minden előleges összeheszelés nélkül esetleg többen gyűltek be a vidékről, s így az akkor már megjelent legf. rendeletek alkalmából célszerűnek látszott az eszmecsere, a nevezett gróf ur házában csakugyan volt némi értekezlet; de ez egészen nyílt és nyilvános volt, a minthogy egy 80-nál több tagból álló gyűlés titkos ugysem lehetett, a fontoskodó levelezőjének, vagy itteni servus familiarisának szerfelett könnyű lett volna az ott folyt dolgokról magának biztos tudomást szerezni.

Ily körülmények közt azonban bajos fel-fogni, mikép állíthatja össze a tudós levelező mégis a következő három pontban a nevezett értekezlet határozatait, mintha ott ezek végezettek volna:

- 1) Feltétlen engedelmisség a kormány rendeletei iránt, s azoknak pontos teljesítése.
- 2) A román nemzet részéről semmi óvás el ne fogadtassék, vagy ha az mégis fölmerülne, az ellen szigorú eljárás alkalmaztassék.
- 3) Minden meggyében a magyarok magok válaszzanak egy oly román követet, a ki a magyar ügy mellett föltétlen fog nyilatkozni; a hol ilyen román követ nem található: mindkét követ magyar legyen.

Annai kétségtelen tanubizonyosság után, melyet a magyar nemzet s annak előkelőbbjei úgy a testvériség, mint a törvényesség és alkotmányosság terén nyújtottak, tán felesleges is volna az ily alaptalan ráfogásokat különösb figyelemre méltítani; hisz cikk-író maga bevallja, hogy azokat nem „hiszi”, s nem tartja egyébnek „szószátyárságnál” — ipsissima verba, — miért lép azokkal mégis a nyilvánosság elé; miért szólítja fel egész nemzetét, hogy azokat tudomásul vegye; miért alapít azokra a „hihetlen szószátyárságokra” egész komolysággal nagy horderejű combinatioakat, sőt a lehető legterhelőbb vádat, azt mi fel-fogni nem bírjuk.

A mi magát az insinuatío első pontját illeti, biztosíthatjuk a „Gazeta” balázsfalvi

tudósítóját, hogy a nevezett esetleges értekezletnek nem volt, nem is lehetett célja és feladata kiadott kormány rendeletek felett tanácskozni, mert a tanácskozás határozatokat föltételez, erre pedig egy magán természetű értekezlet hivatva nincs. Birunk mi erre elegendő illetékes közegekkel a törvényes helyhatósági és országos képviselőben. Nov. 19-kén bő alkalmunk lesz az országgyűlésnek e tárgy felett nyilatkozni, mely nyilatkozatot megelőzni nem állott érdekében a nevezett értekezletnek.

Sőt, ha ama értekezlet csakugyan mondott ki némi általános elveket, azok csupán az alkotmányos pártnak az országgyűlés összehívása, és a követválasztások tárgyában akkor már megjelent kormányrendeletekkel szemben követendő magatartására vonatkoznak. Az értekezlet igenis kimondotta, hogy bárha óhajtott volna, hogy az idézett rendeletek kiadásánál a létező törvények minden tekintetben számba vétettek volna, az ő Felsége által, valamint a nagy közjogi kérdések megoldása, úgy a testvér nemzetekkel való kiegyezés végett megnyitott tért elzárni, s a meghiusulás szemrehányását magára vonni nem akarván, a legf. királyi szándékot előmozdítani törekszik, annak enged, s e végett jónak látja, hogy az összehívandó megyei bizottságok a közjogi kérdések tárgyalásáról tartozkodjanak, és csupán a követválasztásokra szükséges bizottságokat alakítsák meg.

És ezt az értekezlet éppen a testvér nemzetiségek érdekében tette: hisz a magyarságnak az 1848-i I. t.-cz után semmi szüksége a november 19-ki országgyűlésre.

A második pontban foglalt azon rossz-akaratu ráfogást, mintha az határozottat volna, hogy a románok részéről semmi óvás meg ne engedessék, mult számunk lapszemléjében már visszautasítottuk; a mit ezennel ismétünk, újból is kijelentjük: hogy mi minden körülmények közt tiszteljük a szólás-szabadságot, s azt nem tekintjük csak magunk számára igényelhető kiváltságnak, a milyennek azt az 1863—64-iki szebeni tartománygyűlés tartotta; sőt kívánjuk: hogy a testvér nemzetiségek képviselői minél szabadabban és őszintébben nyilatkozzanak, miután csak úgy leszünk képesek kíváncsiakat megismerni és méltányolni.

Azon eljárás pedig, hogy csak magyarok választassanak meg követekül, silány másolata lenne némely román vezetőnek az 1863. június 15-én 449. sz. alatt kelt balázsfalvi érseki körlevélben közreadott jelszavának, hogy t. i. csak románok választassanak, a magyarok pedig mindenütt és minden áron háttérbe szoríttassanak; de ilyesmi csak a balázsfalvi levelezőnek juthat eszébe, a ki — mint látszik — magából indul ki. Magyar ember azonban ezt meg sem gondolta, nem, mert nem lehet célja az által éppen magát a magyar alkotmányos álláspontot gyöngíteni, s a nov. 19-iki országgyűlésen hozandó határozatot előre egyoldaluvá tevén, azt kellő értékétől megfosztani.

A nevezett értekezlet e tekintetben csak azt alapította meg, hogy miután a magyarságnak egyedüli célja közös hazánk törvényes és alkotmányos állapotát helyreállítani és megszilárdítani, nemcsak magunk, hanem mások számára is, — ennek folytán mindegyik alkotmányos gondolkodású képviselő választására működend közre, megjegyezvén, hogy a hol más nemzetiségű, jelesen román születésű alkotmányos férfiak találhatók, azok megválasztását magok a magyar választók mozdítsák elő. Hogy az alkotmányos érzülettel nem bíró, sőt magokat törvényeink s alkotmányunk ellenségei gyanánt kitüntetett egyének megválasztását pártolják, avagy tán magunk eszközöljük, azt csak nem várja tőlünk a „Gazeta” tisztelt levelezője.

Ennyi mindössze, mit a fenn elősorolt ráfogásokra válaszolni szükségesnek tartottunk.

A balázsfalvi programra, melyet cikk-író alaptalan hireivel indokolni kívánna, jövő számunkban visszatérünk.

Lapszemle.

A Horvátországot illető legújabb személyválasztásról a „Debatte” következő cikket hoz:

„Ő Felsége Mazuranics horvát-tótországi udvari kancellárt állásától fölmenteni, s b. Kussevics altbnagyot a horvát-tótországi udvari kancellária vezetésével megbízni méltóztatott.”

A körülmények, melyek közt e személyválasztás történt, azt belkérdeinek megoldása tekintetében egy további lépés gyanánt tüntetik fel.

Mazuranics ur visszalépése rég előrelátott esemény. Fölmentetése Horvátországra nézve a letűnt aera formaszerinti befejezését képezi. Vele bezáratik a keserű elhangoltságok, elkedvetlenítő félreértések, kínos igazgatottságok egy hosszú időszaka. De a legm. határozatok nem csak a multa tesznek zárt, hanem egyszersmind távol kilátást a jövőre. Ezt már most egy pillanattal fölfelé, hasztalan törekvés volna. Kussevics ur neve nem egy befejezett program. Mindazok, kik Horvátországban a régi rendszer nyomása alatt nyögtek, vidám s örömteljes hangulattal fognak ugyan az új udvari kancellárhoz közeledni; de határozott s változhatlan állásfoglalásra irányában ma még a legkevesebben fogják magukat indíttatva érezni.

De ha az új vezető neve nem képez is programot, mégis másrészt nem rejt az magában áthatatlan titkot. Két mozzanat az, mely b. Kussevics jövő magatartására biztos következtetést hagy teni. Azon magas állás, melyet ő a cs. kir. hadseregben elfoglal, kezességet nyújt arra nézve, hogy helyes pillantással s meleg szóval fogja fel az oszmonarchia nagy s elidegeníthetlen érdekeit. S azon benső viszonyok, melyeket szorosb hazájával szakadatlanul tart; az ottani viszonyok s személyek pontos ismerete, melyet a vélemények és törekvések harezáiban részvétele nélkül szerzett, azon várokozásra jogosítanak: hogy őt új állásába a hazájának java iránti legmelegebb részvéten kívül egyszersmind azon jóakaratu s tárgyalagos nyugalom kísérendi el, mely minden pártnak igazságot szolgáltatni igyekszik, mert minden párt fölött áll, s mely a közvetítés, kiengesztelés a kiegyezés ez idejében a legnagyobb eredményeket ígéri, mert maga a szenvedélyesség s egyoldalúság fölött áll, s ezzel csak azért érintkezik, hogy arra csillapítólag s tisztítólag hasson.

Nagy keret az, melyet e két mozzanat képez, s elharmarkodott dolog volna, azt már most betölteni akarni. De most a népek előtt egy fehér lap fekszik. Azt beírni, kötelességünk; azt zavartalanul tehetni, jogunk. S e jog tiszteltemben-tartására nézve biztosítékul szolgál egy személyiség, mely előre is, mint a tárgyalosság elvének képviselője mutatja be magát, mely épp annyira távol az indifferetismustól, mint a jogtalan beavatkozástól, a dolgok menetére szabályozólag s ellenőrködve áll mellettek.

Mazuranics volt horvát kancellárról írja a „Wanderer”, hogy tegnapelőtt bucsuzott el egy rövid beszéddel a kancellaria személyzetétől. A többek között mondotta: „A történet uraim, igazat fog nekünk adni. Mi elmondhatjuk, hogy az épület (a horvát udv. kancellária) a mi műtünk. Bucsuzásom alkalmával az önök gondviselésére bízom és biztosítom önöket, hogy én ez intézményt mindenütt és mindenki ellenében, ki megsemmisítésére törekszik, védelmezni fogom.” Beszédét: „éljen a király!” kiáltással fejezte be, mire a személyzet ugyan evvel felett. Mazuranics ma bucsukihallgatásán volt császár ő Felségénél, s holnapután Zágrábba fog utazni, (hol egy kis birtoka van) s a horvát országgyűlésen, mint a daruvári választó kerület képviselője, fogja h lyét elfoglalni.

A horvát országgyűlés elhalasztásáról azt írja továbbá a „Wanderer”: Biztos forrásból értesülve, a „Gen. Corr.” czáfolata daczára, erősíthetjük, hogy a horvát országgyűlés most ötödször is továbbra lesz halasztva, miután a horvát kancellária új vezetője, új kir. propositiókat szándékozik kidolgozni.

A „Wiener Abendpost” egészen biztos forrás után merőben alaptalannak nyilvánítja a berlini lapok azon hírt, mintha a holsteini helytartó szükségesnek tartotta volna az augusztusburgi herceget eltávolítását kilátásba helyezni.

Szász Károly követjelölti programja.

Midőn az Urunk királyunk által december 10-kére összehívott országgyűlésre a Kis-Kún-Fülöp-szállási kerület követjelöltjeit igen sokak megtisztelő felhívása folytán föllépni bátorkodom, hosszú politikai multa nem hivatkozhatván, kötelességemnek érzem magamat a tisztelt Választók figyelmébe e rövid politikai programmal ajánlani s abban nézeteimet a következő országgyűlés föbb teendői iránt tartaléktalanul előterjeszteni.

Az 1865. dec. 10-én megnyilando országgyű-

lése első földadata lesz kétségtelven azon nagy alkotmányviszályt megoldani, mely hazánkat és a birodalmat 17 év óta nyugtalanítja s folyvást változtatja tartja.

I. Erre nézve kívánom mindenekelőtt, tényleg felfüggesztett alkotmányunk alapjainak, különösen a pragmatika sanctionnak, az 1790/1. X. t. cikknek, és az 1848-iki törvényeknek elismerését.

Kívánom egy felelős miniszterelnök kinevezését, ki a felelős miniszteriumot legalább annyiban megalakítsa, a mennyire az eldöntendő vitás kérdések előtt egyfelől lehetséges, másfelől a királyi proposíciók s törvényjavaslatok előterjesztése végett multhatlan szükséges is.

II. Mi a birodalmi ügynevezett „közös ügyek” et illeti; nézetem szerint közös ügy: a) Az uralkodó ugyanazonaságából folyólag az uralkodói udvar, melyet felváltva a birodalom székhelyén és Magyarország fővárosában óhajtok tartatni; b) a birodalom európai nagyhatalmi állásából folyólag: a diplomáciai képviselet, s ezzel összefüggőleg a had- és béke-jog;

A birodalom e két pontból eredő közös költ-segeire nézve elfogadom az aránylagos teherviselés (quota) rendszerét, mely az évenként, vagy hosszabb időszakokban, közös befolyással megállapítandó költségvetés bizonyos számarányos részét Magyarországra veti, melyet ez saját pénzügyminisztere által s országgyűlésileg önállóan meghatározandó adózási módja szerint vet ki s szolgáltat be. Mert lehetetlen már hazáknak, és pedig minden adómegajánlási jog s minden ellenőrzés nélkül, az eddigi, különösen földmívelésünket végkép lenyomó, mennyiségileg elbírhatatlan s módjaiban nemzeti állapotainkkal és szellemünkkel éles ellentétben álló adózási rendszert tovább viselni. Az adó kevesbítése, jobb rendszerbe és arányokba beosztása, a hozantó adómenek eltörlése s a beszedési kezelés költségeinek lejjebb szállítása, — gondjaink s teendőink egyik legfontosabbika kell hogy legyen.

A szintén közös befolyással megállapítandó katonai szükségletek hazánkra eső aránylagos részt, szintén külön hadügyminiszterium, országgyűlésileg megállapítandó módon szedi be; a magyar katonaságról csak a felelős külügyminiszter ellenjegyzésével rendelkezhetvén a birodalmi haderő fő hadura a császárkirály. A közös intézkedésre nézve ugyan, az 1861-i föltörések szerint most is az „esetről esetre” érintkezést tartom legegyszerűbbnek; mindazáltal ha szükség kívánja, az országgyűlésektől delegált állandó választmány eszméjéül sem vagyok idegen, melyben Magyarország a teher arányában bírjon befolyással s kiküldöttjei az által legyenek az országgyűlésnek felelősök, hogy minden évben újra választassanak. — Ellenben a közös törvényhozási eszméjét, jelenjék az meg reichsrath vagy reichs-parlament neve alatt, határozottan visszautasítom mint olyat, mi hazánk törvényhozási önállóságával meg nem férhet.

III. Belkérdéseink legfontosabbika a társországok és Erdély s a nemzetünkkel alkotó különböző nemzetiségek kérdése. Ezek irányában, a mint a legszabadabb és legtestvériesb nézeteket táplálom, úgy az érdekeiket biztosító engedmények azon legszélesebb határig megyek, mely szent István koronájának épességét és tekintélyét nem kockáztatja, és saját nemzetiségünk természetes és politikai jogos igényeit nem sérti.

Minden vallás-felekezeten szabad gyakorlathoz s törvény előtti teljes egyenlőséget követelünk; követelmennél fogva az 1848. XX. t. cikk részletes kifejtését, alkalmazását s teljes életbeléptetését. Alkotmányunk fő védőbástyája 1848 előtt a megyerendszer volt. Azóta s ezután a népképviselői országgyűlés és a parlamentaris kormány a legfőbb biztosíték. A volt megyerendszer tehát átalakítást igényel, úgy azonban, hogy a francia központosítás tulságába ne essünk, mert e tisztán nemzeti intézményünket a népképviseléssel és a felelős kormány által összehangzásba hozni, nem pedig eltörölni akarjuk. E fontos kérdésben nézeteim leg-többekben összehangzanak azokkal, melyeket leg-közelebb báró Eötvös József, a „Politikai Heti-lap”-ban fejteget.

A közoktatást országos kérdéssé óhajtom tette-tetni. Az állam és egyház közös érdekeinek e leg-nagyobbika iránt nézeteimet éppen mostanában köz-löm a „Politikai Heti-lap”-ban. E tekintetben, hiva-talom s tanulmányaimnál fogva, talán nem lennék a törvényhozásnak egészen hasznavehetlen tagja. Hol, bár mint nyilvános szónok éppen nem is ki-vánok föltűnni, egyáltalában én nem akarok be-nyelő lenni.

Az irodalmi, tudományos és művészeti állapo-tokat országos fontosságu nemzeti ügyeknek tart-ván, oda fogok működni, hogy Akademiákat, Nem-zeti Muzeumokat, Színházakat stb. az ország magához méltó anyagi gyámolításban is részes-tesse.

Végre a Jász-Kún hármas kerület érdekeit illetőleg: mindenekelőtt sürgetni kívánom a vá-lasztó-kerületi célszerűbb beosztását, habár ez geographiailag több részre szakadottságunk miatt csak az által lesz is elérhető, hogy kerületeinknek egy- vagy kettővel több képviselő adassék a tör-vényhozás által. Egyébiránt a Jász-Kún kerülete-

ket külön nemzetiségi területnek nem tekintem; s az egy, nagy, szabad, boldog Magyarország egy alkotó részét akarom látni csak bennük!

Irtam Szabadszálláson, 1865. october 24. kén.

Vázlatok a székely nemzet alkotmányos életéből.

(Folytatás.)

Székely jóságot a perfolym alatt zár alá venni nem volt szabad ¹⁾. Három forintos pereket pedig egész az udvarig vihettek föl a székelyek ²⁾. „Hogy nem csak hazai írók, mint fennebb érintettük — mondja Kállay ³⁾ — jegyezték meg a székelyek különbözőségeit, hanem itélőszékeken és országgyűléseken is ezek megtekintettek, az itt kö-vetkező két helyekből megtekinthetők: Az 1597-ben költ fejedelmi tábla ítéletében e van: „na mely szokását a székelyeknek, jöllehet az országos vég-zések tartalma szerint egészen különbözök Magyar-és Erdélyország törvényeitől és szokásaitól, sérthetetlenül kell tartani”, határozatokat az ítelet a fensic ellen a Bernáld perben, mely megvan a szechényi országos levéltárban ⁴⁾. Továbbá az 1555-ben szent-györgynapi országgyűlésen határozatokat: „minthogy a székelyek azt állítják, hogy törvé-nyeik a többi magyarok törvényeitől különböznek, s azt kívánják, hogy vajda elébe ne evocáltassa-nak, az nekik oly módon megengedtetik, hogy a szegény háznép pereit haladéknélkül ellássák stb.” Mindezekből kitetszik, hogy a székelyek kiváltsá-gaikat és szabadságait annyi küzdelem, zivatar és leveretés után is sokáig megtartották, és habár az idők folyama alatt sok esorbitást és csönkítást szenvedtek is, de egész napjainkig el nem évültek. S ezt vallja maga nagy-ajtai Cserey Elek volt gubernialis secretarius is „Haereditas Siculica” című kézirataiban (melyet 1764-ben, egy udvari rendelésnél fogva a királyi kormánytanács köteles levén a zászló alól Moldovába és Oláhországba be-szöktött székely katonák megbüntetéséről informá-tiót adni, hivatalosan dolgozott ki); midőn szerény és talpraesett következtetésekkel mutatja meg, hogy az Aprob. Cons. ⁵⁾ szerint a confiscatio a székely-ekre ki nem terjeszthetetik, mintán egy székely is, habár a hadban — midőn köteles lett volna — avagy a lustran meg nem jelent is, jóságot el nem veszthette, ha életét szinte a törvény kérte is: ki-véve azon esetet, ha midőn az uralkodó megte-gyelmezve neki, a válságdíjt, a mely 25 frt volt, nem tudta lefizetni; de akkor is jósága ezen ösz-zegért csak elzalogosítottatott, tehát visszaváltható volt. Kimondja továbbá: tagadhatlan dolog, hogy különbözőn a honi fejedelmek alatt a székelyek sar-kalatos törvényei szenvedtek ugyan esorbulást, de abból nem lehet következtetni, hogy azok már erő-telenek volnának. Mindezek oly tények, a melyek nem ignorálhatunk, ha a székelyek jogait, alkotmányait vesszük tekintetbe; szóval, ha a székelyföldnek egy tabula rasat nem akarunk csinálni. Azért tehát ősi alkotmányunk körüli vizsgálódásainkat ne szakaszszuk még itt se meg, hanem legalább még egy párt említsünk meg közülük. Már fennebb is érintők ugyan, hogy hadi és polgári tisztviselői-ket a székelyek maguk választották maguknak; azonban talán nem teszünk helytelenül, ha ezt egy kissé részletesebben itt is tárgyaljuk. Valószínű ugyan, hogy a fővezérség eleinte valamely régi és vitéz családhoz volt kötve, azonban ez már nagyon korán szenvedett változást, mert a mint az 1492-ben tartott országgyűlés 8. cikkelye és az Aprob. Cons. világosan bizonyítja, a székely ispánokat Szent Istvánról fogva mindig a fejedelem ne-vezte ki. De ennél tovább aztán később sem men-tek úgy, hogy egyéb hadi és polgári tisztviselőiket mind végig maguk választották, kivéve azon erő-szakos törvénytelenségeket, a melyeknek egész láu-czólatát veres fonalként látjuk a székely nemzet életén átvonulni; de a melynek dacára az ősi jo-gok, mint jogok, még mindig léteztek. Sőt még az is hatalmukban volt, hogy ha a már elválasztott nem tetszett, azt le is teheték. S az is bizonyos, hogy régebben mindennemű hivatalat a székelyföldön csak is székelyek viselhettek ⁶⁾.

A katonaságról is itt megemlíti, hogy harcz idején minden székely fegyvert tartozott fogni. S a ki a személyes fölkeléskor ezt nem tette, lett légyen bármilyen rangú és állású, koményen büntet-tett, a mint látnuk, igen gyakran szabadsága el-vesztésével. A személyes fölkelés alól egyedül csak az özvegyek, némely polgári tisztviselők, a gyer-mek és betegek vétettek ki. Az idők folytán azonban már ez is változáson ment keresztül, ugyanis: már a constitutio exercitialis szerint is ha az apa egy fiával közkenyén van, vagy két

testvér osztozatlan, akkor csak az egyik megy el a közönséges fölkeléskor, s ez, ha elesik is, a másik még sem tartozik elmenni. Az 1554-diki megygyesi országgyűlésen azon végzés hozatott, hogy a generalis fölkeléskor a székelyek fejenként tartoznak a fölkelésben résztvenni, csupán csak a kapitány megegyezésével hagyatván néhány egyén hon, a falu megőrzése végett. — Werántz Antal a székelyek hadviseléséről következőleg ír: „Ha napkeleti vagy éjszaki ellenséggel folyt a háboru, vagy benn a hazában, minden személy fegyvert fog s háboru végéig szolgál, ha napnyugati ellen-séggel van, a székely katonaság tizedrésze megy hadba, s csak 15 nap marad táborban; a déli el-lenség ellen a székely katonaságnak csak fele je-lenik meg a harczerén, s a meddig lehet viselik a háborut” ⁷⁾.

A mi végre a fekvő birtok öröklését illeti, a székelyeknél ez is egészen más szokások és törvé-nyek szerint történik, mint pl. a magyaroknál. Már Thuroczy megjegyzi ⁸⁾, hogy a földek elosztásá-ban a többi magyaroktól sokat különböznek, ugyan-is: a székelyeknél a leányok nem örökösödnek a fekvő javakban, sem a leányi negyed nincsen ná-luk behozva, a mi Magyarországon már II. Endre alatt be volt hozva ⁹⁾. A fúsiás (praefectio) pedig, mely a salicus törvényekhez hasonlít, a székely törvényeknek egy különös neve, s abban állott, hogy ha valamely családban nem volt fiu, akkor a fekvő javakat a leány örökölte, a ki aztán juris fictione „fiuleány”-nak (praefecta) nevezetett. A szokásbeli törvények 18-ik száma mondja, hogy ha valamely embernek 2 leánya van, s fia nincs, a leány olyan örökös atyja örökségében, mint a fiu; de ha a leányoknak fíjok leszen és leányok is, a fiuleány az örökségből a fiut is tartozik kibáza-sítani, a mi más szóval azt teszi, hogy az oly javakból, a melyek fiuleány javak voltak, a leá-nyok is osztoztak a fiukkal, vagy is talán jobban szólva, a fiuk is osztoztak a leányokkal. S ezen szokás a székelyek közt egész napjainkig meg volt. Csak a legutolsó, hazánk alkotmányát és függet-lenségét nagymértékben átalakította forradalom ho-zott ebben is, mint annyi sok másban, változaso-kat be. De hogy ezen ősi szokások már egészen el volnának vetve, egészen kimentek volna divat-ból, azt még most sem mondhatjuk; mert itt ott kisebb nagyobb mértékben még ma is követetnek.

Előadók nagyjában a székely nemzet ősi ki-váltságait, törvényeit. És ha az előadottakon csak futólag is végig pillantunk, azonnal át fogjuk látni, hogy a székelyek ezen szokásaik, törvényeik, ki-váltságai megőrzésének köszönhetik, miszerint oly sok küzdelem, annyi balszerencse közt is képesek valának fenállani; miszerint oly sokáig megmarad-hatának eredeti állapotjukban. Igen csak is ezek-nek megőrzése biztosítható létezésükért; mert ezeken alapult, hogy minden álladalmi kötelezettségük egyedül a fegyverfogás volt; hogy a királyi udvar-nál folyvást változtatott száz lovast tartottak; ezeken alapult, hogy korunkig minden szabad székely, ha vármegyére költözött is, nemesnek tekintett és ismertetett el; ezeken alapult, hogy a székely pénz-adót nem ismert, királyának, nomád szokás szokás szerint, az uralkodóház legkiválóbb örömlőnépein, ököradot adott, és hogy továbbá még a tized is náluk mindvégig ismeretlen volt. S mind ezen szó-kások és kiváltságok egész a 16-ik századig, úgy szólva, majd mi nevezetes esorbulást, esonkulást sem szenvedtek. Csak ettől kezdve kezd az ősi székely alkotmányban változás mutatkozni. A pri-mori nemesi osztály kifejlődése által, még egy ne-gyedik osztály, a jobbágyság is kifejlődik, a mi által, mint látók, az idők folytán nagy változások állottak be. Azonban az alkotmánytest maga — ha-bár egyes részei változtak is — még mind ép, mond-hatni sérthetetlen vala; míg végre 1557-ben ez is ingani kezd s 1562-ben pedig — legalább látszólag — nagyrészt össze is omlik. Azonban a több szá-zados, az idők átviharzó folyama által megedzett alkotmány-testet nem lehetett egyszerre egy csapás-sal tökéletesen szétrombolni, megsemmisíteni. Az egész testnek csak egyes, kiállóbb részei hulltak porba, a törzs még rendíthetetlenül állt, s a letör-delt darabok is, kevés csiszolás, igazítás mellett még mind visszazaraszthatók valának. És így még ezután is jöhetnek vala szebb napok; a mege-on-kitott alkotmány-test még mint egy ép, egész állhat vala fel, ha az illetők annyi kegyelettel viseltettek volna iránta, hogy az egyes letört darabokat illető helyekre ismét visszaállítani igyekeztek volna. De fájdalom, ezek is kevésbé gondoltak erre! Igaz ugyan, hogy nem is minden részét lehetett volna régi helyére tökéletesen visszahelyezni; mert az egyes kiállóbb részeket annyi száradon keresztül az idő vasfoga elporhanyította, megörölte; de val-jón, ha valamely kedves gyümölcsfánk egyes ki-állóbb ágait a fagy elveszi is, kifogjuk-e azért az egész törzsöt vágni? Kétségtelven nem! sőt inkább a száraz galyaktól megtisztogatva, ápolásunk és gondozásunk alá vesszük! És így kell vala öscink-nek is, azaz akarom mondani, fejedelmeknek is a többszázados és még eléggé életerős alkotmányunk fáját gondozásuk, ápolásuk alá venni!

De hagyjuk e szomorú képeket és térjünk vissza még egy kissé, hogy a fennebb elejtett tör-

testvér osztozatlan, akkor csak az egyik megy el a közönséges fölkeléskor, s ez, ha elesik is, a másik még sem tartozik elmenni. Az 1554-diki megygyesi országgyűlésen azon végzés hozatott, hogy a generalis fölkeléskor a székelyek fejenként tartoznak a fölkelésben résztvenni, csupán csak a kapitány megegyezésével hagyatván néhány egyén hon, a falu megőrzése végett. — Werántz Antal a székelyek hadviseléséről következőleg ír: „Ha napkeleti vagy éjszaki ellenséggel folyt a háboru, vagy benn a hazában, minden személy fegyvert fog s háboru végéig szolgál, ha napnyugati ellen-séggel van, a székely katonaság tizedrésze megy hadba, s csak 15 nap marad táborban; a déli el-lenség ellen a székely katonaságnak csak fele je-lenik meg a harczerén, s a meddig lehet viselik a háborut” ⁷⁾.

A mi végre a fekvő birtok öröklését illeti, a székelyeknél ez is egészen más szokások és törvé-nyek szerint történik, mint pl. a magyaroknál. Már Thuroczy megjegyzi ⁸⁾, hogy a földek elosztásá-ban a többi magyaroktól sokat különböznek, ugyan-is: a székelyeknél a leányok nem örökösödnek a fekvő javakban, sem a leányi negyed nincsen ná-luk behozva, a mi Magyarországon már II. Endre alatt be volt hozva ⁹⁾. A fúsiás (praefectio) pedig, mely a salicus törvényekhez hasonlít, a székely törvényeknek egy különös neve, s abban állott, hogy ha valamely családban nem volt fiu, akkor a fekvő javakat a leány örökölte, a ki aztán juris fictione „fiuleány”-nak (praefecta) nevezetett. A szokásbeli törvények 18-ik száma mondja, hogy ha valamely embernek 2 leánya van, s fia nincs, a leány olyan örökös atyja örökségében, mint a fiu; de ha a leányoknak fíjok leszen és leányok is, a fiuleány az örökségből a fiut is tartozik kibáza-sítani, a mi más szóval azt teszi, hogy az oly javakból, a melyek fiuleány javak voltak, a leá-nyok is osztoztak a fiukkal, vagy is talán jobban szólva, a fiuk is osztoztak a leányokkal. S ezen szokás a székelyek közt egész napjainkig meg volt. Csak a legutolsó, hazánk alkotmányát és függet-lenségét nagymértékben átalakította forradalom ho-zott ebben is, mint annyi sok másban, változaso-kat be. De hogy ezen ősi szokások már egészen el volnának vetve, egészen kimentek volna divat-ból, azt még most sem mondhatjuk; mert itt ott kisebb nagyobb mértékben még ma is követetnek.

Előadók nagyjában a székely nemzet ősi ki-váltságait, törvényeit. És ha az előadottakon csak futólag is végig pillantunk, azonnal át fogjuk látni, hogy a székelyek ezen szokásaik, törvényeik, ki-váltságai megőrzésének köszönhetik, miszerint oly sok küzdelem, annyi balszerencse közt is képesek valának fenállani; miszerint oly sokáig megmarad-hatának eredeti állapotjukban. Igen csak is ezek-nek megőrzése biztosítható létezésükért; mert ezeken alapult, hogy minden álladalmi kötelezettségük egyedül a fegyverfogás volt; hogy a királyi udvar-nál folyvást változtatott száz lovast tartottak; ezeken alapult, hogy korunkig minden szabad székely, ha vármegyére költözött is, nemesnek tekintett és ismertetett el; ezeken alapult, hogy a székely pénz-adót nem ismert, királyának, nomád szokás szokás szerint, az uralkodóház legkiválóbb örömlőnépein, ököradot adott, és hogy továbbá még a tized is náluk mindvégig ismeretlen volt. S mind ezen szó-kások és kiváltságok egész a 16-ik századig, úgy szólva, majd mi nevezetes esorbulást, esonkulást sem szenvedtek. Csak ettől kezdve kezd az ősi székely alkotmányban változás mutatkozni. A pri-mori nemesi osztály kifejlődése által, még egy ne-gyedik osztály, a jobbágyság is kifejlődik, a mi által, mint látók, az idők folytán nagy változások állottak be. Azonban az alkotmánytest maga — ha-bár egyes részei változtak is — még mind ép, mond-hatni sérthetetlen vala; míg végre 1557-ben ez is ingani kezd s 1562-ben pedig — legalább látszólag — nagyrészt össze is omlik. Azonban a több szá-zados, az idők átviharzó folyama által megedzett alkotmány-testet nem lehetett egyszerre egy csapás-sal tökéletesen szétrombolni, megsemmisíteni. Az egész testnek csak egyes, kiállóbb részei hulltak porba, a törzs még rendíthetetlenül állt, s a letör-delt darabok is, kevés csiszolás, igazítás mellett még mind visszazaraszthatók valának. És így még ezután is jöhetnek vala szebb napok; a mege-on-kitott alkotmány-test még mint egy ép, egész állhat vala fel, ha az illetők annyi kegyelettel viseltettek volna iránta, hogy az egyes letört darabokat illető helyekre ismét visszaállítani igyekeztek volna. De fájdalom, ezek is kevésbé gondoltak erre! Igaz ugyan, hogy nem is minden részét lehetett volna régi helyére tökéletesen visszahelyezni; mert az egyes kiállóbb részeket annyi száradon keresztül az idő vasfoga elporhanyította, megörölte; de val-jón, ha valamely kedves gyümölcsfánk egyes ki-állóbb ágait a fagy elveszi is, kifogjuk-e azért az egész törzsöt vágni? Kétségtelven nem! sőt inkább a száraz galyaktól megtisztogatva, ápolásunk és gondozásunk alá vesszük! És így kell vala öscink-nek is, azaz akarom mondani, fejedelmeknek is a többszázados és még eléggé életerős alkotmányunk fáját gondozásuk, ápolásuk alá venni!

De hagyjuk e szomorú képeket és térjünk vissza még egy kissé, hogy a fennebb elejtett tör-

ténetlök fonalát fölve, azt követhessük. Mátyás király 1466-ban összehívattván a székelyeket egy okmány szerkesztését viszi át, a melynek alapján minden szék 12, a nép által esztendőnkint választott ülnökök kapott; ezekből a per Udvarhelyszékre, mint anyaszékre, innen pedig az ispán, s végül a királyhoz lőn fölébhezhető ¹⁰⁾. És ez tévé a székelyek második, ismeretes írott alaptörvényét.

(Folytatjuk.)

Kül- és belföldi levelezés.

Bécs, oct. 31.

(M) A mint azt az iménti levelemben megir-tam, Kinsky gróf „alkotmányos” buzgolkodása követőkre nem talált, hatalmas csapás vala a lég-be, a mely által a centralisatio nagy köre csak is saját politikai egyéniségét teríté a gyepré, és egyo-bet nem ért el, mint újabb bebizonyítását annak, mi fölött egyébiránt józan gondolkozásu ember rég nem lehetett kétségben, hogy t. i. amaz egész az új aera ellen intézett agitatio nem más, mint egy pár ügyefogyott bürokrata javjészeklése, és néhány a disposíciós-fond jászolyjától elcsapott ironcz agyar-kodása.

Ugyanis ma hozza a hivatalos „Wiener Ztg” a kontroll-bizottmány újjaszervezését, és olyan 4 egyéniségnek nevért látjuk az új bizottmány tagjai névsorában, a melyeknek nem csak alkotmányos ér-zületüket senki sem vonandja kétségbe, hanem még másrészt oly szép csengéstől politikai nevet is viv-tak ki már maguknak, a minőt a nemes grófnak aligba tulajdonított legbivebb csodálójá. Ott látjuk a birodalmi tanács ősz számítómeisterét, Taschek u. tanácsost, a ki betekig elviaskodott a bukott mi-niszterium ellen az adóviselők minden egyes fillérje végett; ott a birodalmi tanács első enciklopaediája a tudós prágai tanár dr. Herbst, a ki elejétől kezdve a kormány elleni tusakban folyvást első sor-ban állott vala, átható éles dialektikával balomra döntvén mind amaz óriási zofisma-gulákat, a me-lyekkel Schmerling et Comp. magukat a valódi alkotmányosság és törvényes haladás igényei ellen körül-anézolák; ott az ipar- és kereskedelem tető-től-talpig derék képviselője Winterstein Simon, ki szabadelvűsége és kitűnő nemzetgazdasági ismerete végett a reichsrath majdnem minden egyes bi-zottmányába választott meg tagul; végre ott van a pénz-királyok nagy királya Rothschild Anselm báró, a felsőház tagja! Egyről-egyre olyan férfiakat látni itten, a kikre még a birhetett „Botschafter”, noha keményen megszorították annak idején a jám-bornak kenyér-adóit, sem fogható rá, hogy reak-cionáriusok vagy nem teljesen önálló politikai jel-lemek. Taschek, udv. tanácsos léte dacára, majd nem kivétel nélkül az ellenzék táborában volt ta-lálható, s nála senki sem mondá a kormánynak báb-rabban és világosabban az igazat soha senki; mi-kor a mostani „liberalisok” elején Kuranda urama híres sajtó-vitában már rég megszörnyedt vala Schmerling hatalmas szaván, hogy ő a „tárgyaló sajtó-törvényt a ház szabadelvű javaslatában, nem ter-jesztendi a trón elé, és kenet-teljesen meghunyászo-kodott a Lasser-féle „Novella”, mellett az oportu-nitás kuczkójában, még akkor lángoló szavakkal hatalmasan küzdött Herbst és Winterstein a sajtó szabadsága mellett, és utolsó percig védtek a bi-zottmány javaslatát. Nyílt titok, hogy Rothschild bá-ró volt a legelső az urakházának pénzügyi bizott-mányában, valamint a kontroll-bizottmányban, a ki erőlyesen támogatta az ez idei sessio alsóházának a katonai-budget leszállítására irányzott törekvést, s kinek ilyenén határozott fellépésének köszönhető, hogy ama törekvés a pia desideria hosszú lajstromá-ból ki a tények sorába segítettett! És nem csak hogy ezen férfiak sem hazafiasságukat, sem pedig szabadelvűségeket vagy kitűnő politikai jelentősé-güket kétségbe nem vonhatja a legmegöröztöttebb centralista sem, ama legfelsőbb rendelet, a mely-nek alapján az új control-bizottmány létrejött, a „Verfassungsfreund”-ek irányában még azt a má-lioziat is foglalja magában, hogy magában véve még sokkal szzabadelvűbb, azaz jóval tágasb tért enged a törvényes felügyeletnek, mint maga az illető reichsrath szabta statutum! És így tehát még ez ol-dalról sem támadható meg az új bizottmány. Ez már csakugyan „Pech!” No de se baj, míg mos-tan ballgatnak ugyan Schmerling emberei, de idő-vel, mikor majd kissé hátrébb lépett ama rendelet, majd csakugy neki esnek az egész bizottmánynak, gyanusítják egyes tagjait, és megérjük még, hogy pl. Rothschildre rá fogják, miként lekenyerezte-tett Larisch gróf által.

Ugyan azt a taktikát gyakorolják éppen Schu-selka Ferenc ellen is, ki Schmerling elleni op-posíciója következtében eljártott polgári jogába a jelen kormány által visszahelyeztetvén, az Alser kül-város választói előtt már pár nap óta kitűz a „li-beralisok” raja ellen, kik nyíltan és titokban sze-gülnek újból való megválasztása ellen. A ki a bi-rodalom belügyeit és politikai egyéniségeit csak né-mileg is ismeri, annak fölösleges mondani, hogy ki-esoda Schuselka. Régen 1848 előtt már ette a számlizetés keserű kenyerét, szabadelvű irományai végett: 1848 — 1860 ig, mi’att „liberalis” ellenéi hízalták magukat az absolutismus bőrsz iszlájá-ban, addig Schuselka egy rideg pusztán inter-

¹⁰⁾ Kállay.

nálva, utolsó fillérig fogyasztás kis vagyonát, el lévén töle zárva a politikai irodalom tere, egyetlen műhelye, a melyben becsületesen keresé kenyerét. Az 1860-iki változások neki is meghozták szabadságát, a bécsi nép — a nép jötevőit nebezen felejt — örömiadással fogadta a székvárosban, demég mostani esküdt elleni is ujjongva csüdtültek elibe, gyűjtötték számára, remélvén, hogy hatalmas prófétát találhatni benne tanaiknak.

Mihelyt e reményükben csalatkozva látták magukat, mihelyt Schuselka a centralistikus rögeszmék ellen szót emelt, (és ezt jó elején tette, azonban, hogy emez eszmék a februári patensben konkrét fogantatást nyertek vala), és a többi nem német nemzetiségek és népek jogai mellé állt: azonnal hátat fordítottak neki. Eleve őt és politikai működését agyonhallgatták, Schmerling urra és államügyészeire bízván annak tetleges megsemmisítését. Nem is kellett erre soká várni! Most, hogy az új aera a politikai halottat feléleszté, látni kell, hogy milyen fondorlatokkal igyekeznek eme nép emberét a politikai szünpadról leszorítani! Látni kell azt kőzről, hogy eme párt súlydúságát s eszközei undorító elvetemedettségét felismerhesse az ember!

Könyvismertetés

Vörösmarty Mihály életrajza, írta Gyulai Pál; kiadta Ráth Mór.

A kegyes olvasó bizonyosan emlékszik azokra a sürgősekre, melyeket körülbelül egy év óta Gyulai Pálhoz intézett az időségi sajtó egyik másik közönsége Vörösmarty életrajzáért. Azt is tudja a kegyes olvasó, hogy Gyulai nem igen vette számba a sürgőseket, elménczkeket; hanem dolgozott az elvállalt munkán utánjárással, lelkiismeretesen, míg végre olyanná dolgozhatta, hogy saját maga is megelégedhetik vele. Részemről elmondhatom, hogy Vörösmarty életrajzában késése miatt csupán azoknak van okuk a békéltetésre; kik azalatt meghaltak, s e gyönyörű munkát nem élvezhetik.

Vörösmarty csupán, mint jellem is ritka jelenség, méltó tárgy az emberi nemességek tanulmányozójának, lélekemelő olvasmány az olvasónak. Nappala gondját, éjjele nyugodalmat bonának áldozó, cserében semmit sem követelő, szerény egy ország ünneplése közt, munkás ereje fogytáig, a lélek nemesebb érzelmeivel soha sem kacérkodó, de azokat az eszményiség magassáira emelő, emelkedett gondolkodású, magasított érzelmi férfi volt Vörösmarty, ki egy nagy nemzet szemé előtt élte át összes életét, s kinek jellemén annyi szem sem találhatott volna egy mákszemnyi foltot. Ha Athénben él, számlázik gáncstalanságra; Rómában felfüggő emelték volna.

Egy ilyen élet adatai lélektanilag állítva össze, művészi kézzel rendezve be, a legnemesebb, legelvezetesebb olvasmányt nyújtják annak, a ki föl tud emelkedni arra a tudatra, hogy a földi világ összes szépsége az emberi lélek szépségeiben csúszkál.

Hát még ehez, kedves olvasóm, az a körülmény, hogy Vörösmarty nyelvűnk, irodalmunk és összes nemzeti létünk ujjaszülési küzdelme korában élt; annak egyik nagy befolyású munkása volt; átélte ama dicső küzdelmek minden mozzanatát, melyek szépek voltak, mint a csatásokra álló ifjú első viadala, ez a körülmény, hogy ne tenné kétszeres értékűvé életrajzát!

Hát az, hogy ő írta a szöveget, mely közös imánk volt összes nemzetül a kétségbeesés napjaiban, hitünk és reményiségünk legtisztább kifejezése jobb napok derültén; hogy ő zengette nyelvünköt olyan tündér-szépén, hogy a rég elhagyott kelet mesés szépségei mind zsi-bongói kezdenek lelkünkben e tündér hangok által; hogy ő eldalolta szépen mind azoknál, kik daloltak előtte, „homályban késő ősi dicsőségünk, s a szép szemet, arczot s az ifjú haját”; ezek nem ragadnak e megismerünk a nagy dalnok élettörténetét; bánatait, melyek szívét gyötörték, s az élményeket, melyek olykor bevilágították? Nagy magasztos léleknek kellett annak lenni, ki lantján magát a fájdalmat magasztosá tette, hogy soványunk utána!

A fenczimzett életrajz gardagon elégti ki lelkünk vágyát, e tekintetek mindenikében: elkíséri az egyszerűn nemes férfit bölcsőjétől a koporsójáig; ecseteli a nemzeti élet korszakos küzdelmeit, melyek között élt és nagy tényező volt; fölmutatja társait a küzdelemben, a nemzeti kegyelet által örzött nagyokat: Kisfaludiakat, Bajzát, Kazinczit, Külcseit, Toldit, Szécsenyit, Deákt, Petőfit s ama kornak csaknem minden jelesét; és a dalnok működésére szépsézetit tájékozással vet világot.

Az életrajz kidolgozása oly művészi, hogy irodalmunkban keresni kell párját. Közül éleliven a költő szent alakja, mellette innen is tul is szabatos háttérül körülmények és emberek a szerint, a mint befolyással voltak az ő életére és munkásságára.

Kemény Zsigmond írt egy pár életrajzot: Széchenyiről meg a két Vesselenyiről; ennek párjai csak azok lehetnek.

Ha nem szabna kötelezőségi Vörösmarty élet-története megismerését a nemzeti hála és kegyelet, ajánlanám, mint ritka szép olvasmányt.

Ráth Lajos.

Különfélék.

* * * Ő Felsége pesti útja a bécsi „Zits Corri” szerint kedre, decz. 5-dikére határozatott. Ő Felségével sem a fejedelemszón, sem egyik főherczeg sem fog utazni. A kisérőben Majláth udvari kancelláron s Eszterházy gróf minsteren kívül csak néhány tábornok, mint segédtsz s a kabinetroda néhány hivatalnok fog lejönni. E tudósítás szerint Ő Felsége csak tíz napig maradna Pesten, személyesen megnyitandó a magyar országgyűlést.

* Színházi karzatunkat, ugy látszik, elhagyta régi ildomos közönsége, mely egykor helyesen tudta a közönség véleményét tolmácsolni; mert az első előadás alkalmával olyan éretlenül viselte magát, mintha a tanuló ifjuság közül senki senki sem lett volna jelen, hogy a rendet régi jó szokás szerint fentartsa. Jó lesz, ha az igazgatóság gondoskodni fog jövőre, hogy a közönség kellő csendben élvezhesse az előadásokat.

* * * Tegnapelőtt lépett fel Fehérváry Mari először, mint ujonnan szerződött tag, „Lucia”-ban. A k. a. a szó valódi értelmében meglepte a közönséget gyönyörűt bangjával, mely sokkal szebb, simább, mint volt. Hangja előnyére elveszté régi élességét, s éppen ezért most sokkal több bensőséggel tudja azt kezelni. Színházunkra nézve a kisasszony szerződését okvetlenül nagy nyereségnek tarthatjuk, miután a kisasszonyban egyik legkitűnőbbjűt bírjuk a jelenleg ismert művésznöknék. A közönség két szép koszorúval fogadta, s így a saison első virágai a legméltóbb kezébe kerültek.

* * * Kapcsolatban e hírtünkkel még két újtagjáról emlékeztünk meg operánknak, az egyik Kocsis Irma k. a. a másik Dalfy Lőrincz, a bécsi udvari színházról mind az egész saisonra. Kocsis Irma kétségen kívül egyike a legfigyelemre méltóbb fiatal énekesnőknék, ki a legszebb sikerrel kezdi legyőzni az ugynevezett „kérdes nehézségeit.” A közönség első fellépését a Troubadourban sok buzdító tapssal kísérte, melyeket szépen fejlődő hangja meg is érdemelt. A kisasszonyra nézve színházunkat tartjuk nyereségnek, melyet bizonyosan a legjobb hírrel fog egykor elhagyni. A mi Dalfy urat illeti első fellépését a Troubadourban ugy látszott nem tudta egészen megnyerni a közönséget, habár a szöben sikerült helyeket élénken megtap-solák. A Lucában azonban teljes elégtételt nyert, babár látszott még akkor is, hogy hangjának nem rendelkezhetik egész terjedelmével mindenkor. Fel-ső hangjai azonban ma már határozottan szebbek voltak, s többször zajos tapsokban részesült.

* * * Egy pesti távirat szerint legközelebb Deák Ferencznek egy nyilatkozatát várják az erdélyi ügyben.

* * * Thaly Kálmántól mint a „F. L.” írja, legközelebb egy történeti munka jelenik meg Laufer kiadásában. Rákóczy korára vonatkozik, s egyebek közt a híres szécsényi országgyűlés is részletesen le lesz benne írva, az országgyűlési tábor egykorrajának másolata pedig mellékelve leendő. E rajz eredetjét a nevezett országgyűlés alatt Csécsi János aktori híres sáros-pataki tanár és S. Patak kö-vete készítette.

* * * A különféle nyelvek alkalmazása a táviratozásnál régi óhaját képezi az anstriai birodalom népeinek. Mint a „Wiener Abendpost” írja, a távirat-igazgatóság mindent elkövet e kérdés megoldására, s a nevezett lap azon reményét fejezi ki, hogy nem sokára lehetséges lesz, minden nyelven akadálytalanul táviratozni.

* * * III. Napoleon, mint a „társaságban” beszél, egy igen érdekes emlékezet-szerű (mnemotechnicus) eszközt használ arra, hogy a neveket, dolgokat és személyeket stb. emlékezetében megtartsa. Midőn valami olyast közölnek a császárral, mint szeretne emlékezetében megtartani, a dolgot egy füzet-be jegyzi, mely e célra íróasztalán folyvást nyitva áll. A császár erre kiszabítja a beirt lapot a füzetből, meg egyszer végig olvassa, s a következő pillanatban széttepi. Egyszer bizonyos magas állású külföldi diplomata egy fogadtatás alkalmával nem rejtette el e föltűti csodálkozását, s oly élénk tudvágyat áruolt el, hogy a császár végre megmagyarázta neki a dolgot, s azt mondotta, hogy a mit így egyszer leírt és ismét átolvasott, azt többé soha sem felejtí el.

* * * Hércege Sapieha Ádám, krasiczyni birtokos Galicziában a przemysli kerületben, ki jogosítlanul az osztrák államokon kívül tartózkodik, a galicziái cs. k. helytartóság által ismételve felhivatott, hogy e rendeletnek a hivatalos lapba ígátásától számítva, hat hónap alatt visszatérjen s visszatérését igazolja, különben ellene a jogosítlan ki-vándorlás miatti eljárás fog foganatba vétetni.

Politikai hírek.

Austria. Bécs, nov. 3. Possinger lemergi helytartótanácsos táviról állali felhívására felől halljuk, hogy ez a legszorosabb összefüggésben áll Goluchovsky leendő kinevezetésével Galiczia helytartójává. Minthogy pedig Possinger iránt a gróf ur különös bizalommal viseltetik, kinek azelőtt föltű-kára volt, s előmozdítása mellett még visszalépése alkalmával is közbenjárt, azt hiszik, hogy előbbre-ke gyanút tekinthető. E napokban maga Goluchovsky gróf is ide érkezik.

Angolország. Az új ministerium megalakult. Russel ministerelnök, Clarendon külügyminis-ter, s Gladstone az alsóház vezetője. A parlament és ministerium jövő sorsa felől írják Londonból: „Határozó befolyású kirekesztőleg a reform kérdés leendő; ennek tekintetbe vételével már most is előre mondhatni, hogy az új parlament nem fog hosszasan ülésezni. Mert csak két eset fordulhat elő. Russel új reform-billje, mely egy év lefolyása alatt kétségtelenül be fog nyújtani, vagy megbukik, s ekkor a minister annak alapján az ország véleményéhez fordul; vagy kérésztül megy, mely esetben magától érthetőleg új választások fognak kiírtni. Sokkal bizonytalanabb a kabinet sorsa, mert ez lényegben Gladstone tapintatától függ, melyről joggal lehet kételkedni. Kezdetben valószínűleg minden jól fog menni, mert a liberálisok s conservatívek egyaránt hajlandók próbáidni engedni az új kabinetnek, de másrészt a toryk ismét oly mély ellenszenvvel viseltetnek Gladstone személye iránt, m kék részük-ről hosszas türelemre alig számíthatni. Az elősorolt, valamint más alárendelt okokból, alaposnak látszik az eredeti nézet, mely a kabinetet csak átmenetinek tekintti. A külügyi politikában valószínűleg igen mérsékeltlen fog fellépni. Clarendon soha sem kedvelte a Palmerston-féle apró diplomaticai hadjáratokat, s azért főtevése oda irányuland, hogy a barátságos viszony Franciaországgal s a többi nagyhatalmakkal fenntartsák. Nagyszírt kezdeményezést senki sem vár tőle, hasznaltan beavatkozási vágy pedig sohasem tartozott h bái közé; s ha Angolországot közvetlenül érdeklő váratlan események nem lépnek közbe, a „Foreign Office” legközelebbijövőben szerényen háttérbe fog vonulni.”

Franciaország. Páris, november 3. A „Moniteur” írja: Az Algiről terjesztett hírek mindecsetre tulzoltak lévén, mi a dolog valódi állását akarjuk felderíteni. Si-Lala oct. 10-én 2000 lo-vassal, s 1400 gyaloggal jelent meg Delen, de a Tell valamennyi állomásain egybegyűjtött csapatok is azonnal készen állottak az alávetett törzsek ol-talmára. Az ellenség visszavonult, és üldözött fog, a mennyire ezt a jelen évszak megengedi.

Az „Opin. Nat.” írja, hogy Hübner mielőtt Marseilleből Civita-Vechiába indult, Napoleon császár által fogadtatott. Ezen audientia, valamint az osztrák-római követ Drouin de Lhuys külügyminis-terrel értekezésének tárgya a pápaság független-sége volt, melynek megvédésére Austria Franciaország tőrekvésit támogatni akarja.

Németország. A „Schwab. Merkur” egyik levele szerint Austria és Poroszország között tárgyalások folynak, melyek célja az augusztinburgi herceget illetőleg bizonyos megállapodásra jutni. Poroszország az augusztinburgi hercegnek Holstein-ből leendő kintását követeli.

A frankfurti jegyzék-ügyet illetőleg Berlin és Bécs között folyamatosan vannak a tárgyalások, és a tanács — miként előre kombináltak — valószínűleg még egyszer fel fog hivtni, hogy a dolog érdemére válaszoljon. Ha ezen új felszólításra tagadó válasz érkeznék, ez esetben a „Bund” elé terjesztetik az ügy, és ez szözlítatit fel, hogy határozatot hozzon a dologban.

A „National Verein” bizottmányának a schleswig-holsteini ügyre vonatkozó indítványa szó szerint így hangzik: „1. A „National Verein” ragaszkodik statumához, mely szerint egyidejűleg Németország egységére és szabadságára törekszik; ragaszkodik 1860- és 1862-diki programjához, melyek eljében egy német szövetségi államot egységes központi hatalommal és parlamenttel, a má-sikban egy birodalmi alkotmányt tűzött ki célul. A „National Verein” továbbá megmarad 1860-iki programja ama tétele mellett, hogy azon feltétel alatt, ha a porosz nemzet is kész magát a német központi hatalomnak és népképviselőnek alárendelni, és a porosz kormány Németország érdekeit minden irányban, tettelesen védi, valamint a német hatalom és egység helyreállítására a nélkülözhetlen lépéseket megteszi: a központi hatalom a német nemzet részéről a legnagyobb, tisztán német állam fejére fog szállítatni; s egyidejűleg megmarad az 1861-diki határozata mellett is, mely szerint annak eldöntése, ki viselje a központi hatalmat, a német parlamentben képviselt összemzetnek tartatik fenn. A „National Verein” végre ismételve kifejezi meggyőződését, hogy a német kérdésnek reform útján leendő údvös megoldására első feltétel, hogy Poroszországban egy valódilag szabadelvű s nemzeti rendszer jusson érvényre.

2. Öszhangzásban az 1864. nov. 1-ről kelt határozattal, a „National-Verein” ujjolag a német nemzet köteletségének jelenti ki, hogy Schleswig-Holstein önhatározati joga felett örökösök, melyet csak Németország érdekei korlátozhatnak. Egy német központi hatalom hiányában most egyedül Poroszország védheti nyomatékosan és kizárólag a német tengerpartot és éjszaki határokat. Tekintetel e körülményre, a „National-Verein” a porosz képviselők s a schleswig-holsteini egyetlek szűkebb bizottmánya közt 1865. martius 26-kán létrehozott egyezményt kielégítő alpnak ismeri el a kölcsönös kiegyezkedésre s a nemzeti érdekek kielégítésére, a mennyiben a német birodalmi alkotmány keresz-tülvitele előtt egyáltalán lehetséges. A hűségek képviselőének egybehívása többé nem halaszthatatik el.”

Bajor, Szászország és Hessen-Darmstadt — miként tudja van — a holsteini rendek összehívá-

sát akarják a szövetséggyűlésen indítványozni. A bécsi kabinetnek — mint a „Börsenhalle” levele-zője írja — elvileg nincs ez ellen kifogása, azon-ban practikus szempontból azon ellenvetést tette, miszerint mindenekelőtt Poroszországgal hozandó létre az indítvány iránti egyesség, még pedig az Austriát kötelező bécsi szerződés miatt, melynélfogva Poroszország még mindig Holstein birtokrészesé.

Törökország. Hercegovinában az oroszok iránti rokonszenv tetemesen alábbszállott, mit Vukajlovic Odessából érkező leveleinek tulajdoníthatni. Oroszország ugyanis arany hegyeket ígért a hercegovinai felkelő vezérnek, ha a „szent földre jön”, s mire oda érkezett, nehéz vas keresztet füg-gesztettek nyakába. Ő s kisérőte formászerint inter-náltának, igaz, hogy nem valami fogházban, ha-nem egyik városrészen, honnan nem szabad kilépni. Az 50 aranyra menő élelmezési díj, melyet az állampénztárból huz, alig elegendő a legelkerül-hetlenebb szűkségletek fedezésére. Vukajlovic egyébiránt vonakodott ez összeget elfogadni, mi annál rosszabb reá nézve, mert most közel áll az éhen haláshoz. Kérelmére: „engednék őt Konstanti-nápolyba menni, hol sokat vár a szultán kegyelmé-től”, a rendőr-tábornokhoz intézett azon paranc-sal válaszoltak, „hogy igen éber szemmel örköd-jék Vukajlovic felett.” E történeteske mutatja, mi vár a dél-szlávokra, ha az északi csár őket valaha karjaiba fogadja. Palmerston halála Konstantinápoly-ban aggodalmakat keltett, melyek felett magukat, az Austriában létrejött fordulat által ügyekeznek megnyugtanni. Austria, vélik, be fogja végre látni, mily küldetés vár reá Keleten, s meg fogja aka-dályozni, hogy Törökország az oroszok hatalom-vágyának essék áldozatul. Austria földirati helyzete „Oroszország sötétsége és Kelet világossága között” mint a bomladozó Törökország közvetlen szomszédja, mondja a „Courier d'Orient”, biztosítja eme nagy-hatalom számára azon nem sokára bekövetkező kül-detést, melynél fogva a polgárlusltságot ide, Ke-letre áttitelte, s azáltal biztos alapra tegeyen szert. Ezen fontos tény, mely Ferencz József új politikája által már tényleg megkezdett, a legnagyobb fig-yelmet érdemli. Ha a keleti császárság Orosz-ország példájára kissé figyelmesebben tekintett volna körül Keleten, most már kész ösvény előtt állana. Palmerston halála által Törökország hatalmas ráz-kódtatást szenvedett. — Nehéz felténnünk, hogy Angolország új kormányfőirai a sokkal nagyobb számban előretörő keleti keresztényeket csupán a javíthatlan osmanlik iránti szivességből ezután is el fogják nyomni. Igaza van Tschichatschoff orosz nemesnek: „Közeledik azon pillanat, melyben el fog válni, ha valjon a Bosporus búvájos koronája a szultán homlokára van-e rendelve, vagy valamely más fejedelem birtokába jut.”

Spanyolország. Madrid, oct. 20. A kül-önben igen mérsékelt „Epoca” szomorú képét adja az ország jelenlegi állapotjának. Nincs kétség benne, mondja, hogy ha Spanyolország politikai és erköl-csi helyzetét komolyan szemügyre vesszük, azon meggyőződésre jutunk, hogy az ország oly állapot-ban létezik, mely igen hasonlít Franciaország ál-lapotához a februári forradalom előtt. A vélemények ziláltsága s a politikai szenvedélyek túlságoskodásai következtében igen komoly eseményekről lehet tar-tani, annál is inkább, minthogy a kormány is gyen-ge, télen. Ehez járul az anyagi érdekek szomorú helyzete, az állampapírok elértéktelenedése, a pénz-szűkség, mindenütt lehangoltság, bátortalanosság. A határozottan szabadelvű pártok távol akarják ma-gukat tartani a választásoktól, a conservatívek nap-ról-napra jobban és jobban szétmennek, az elégtel-nenek száma növekszik, s valamely csekély ok is könnyen oly következményeket idézhet elő, mint az 1848-ki mozgalom. A börze nagy rémületben van, minthogy Madrid egyik legelőkelőbb bankárja ö-m-maga vetett véget életének, mint mondják, azon fé-lelemtől indítva, hogy nem leendő képes elegendet-tenni kötelezettségeinek. A szerencsétlen D. Grego-rio Lopez de Mollemedo. A királytól távolléte Ma-drídtól, titkos, de heves megtámadásokra ad alkal-mat a monarchia ellen. Cselezásokat Marie Antonie-t-re, ki egy ébesség alkalmával Párisból távol tar-tózkodott, naponként lehet olvasni a lapokban. A cholera különben erősen apad.

A „K. Közlöny” magán távsürgőnyei.

Szamosújvár, nov. 7. Városunk részé-ről ma Simai Gergely 56, és Gajzágó Salamon 50 szavazattal választattak ország-gyűlési követekül.

Erzsébeth város, nov. 8. Küküllő-megye felső kerületében gr. Bethlen Far-kas választott követül b. Szentkereszty Zsigmond ellenében.

Dézs, nov. 8. Torma Károly csak-nem egyhangulag választott meg B. Szol-nokmegye követül. Általános többsége volt a románok részéről is.

Távirati tudósítás a bécsi börzéről.

November 7-kén: 5%. Nemzeti kölcsön 100 frt. 69.70.—5%. Metallikus 100 frt 65.15.—Bank-részvény 770.— Hitelintézeti részvény 200 forint 159.10. London 10 ft st. 100 frt 23 1/4 kr 108.50.— Ezüst 107.50. Cs. kir. arany 5.25.— 1860. kölcsön 84.65.

T. és felelős szerkesztő DOZSA DÁNIEL.

